

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle <http://hdl.handle.net/1887/35370> holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Eijnde, Jeroen Nicolaas Maria van den

Title: Het huis van ik : ideologie en theorie in het Nederlandse vormgevingsonderwijs

Issue Date: 2015-09-17

Stellingen

Stellingen die betrekking hebben op het onderwerp van het proefschrift

1. De hypothese van mijn dissertatie is gebaseerd op de gedachte dat een kunstacademie een sociaal instituut is dat afhankelijk van tijd en plaats is te identificeren met een eigen ideologie voor het opleiden van kunstenaars. Uit mijn onderzoek blijkt dat een kunstacademie vooral een gebouw is dat meerdere ideologieën van de verschillende opleidingen tegelijkertijd huisvest. De tradities, normen en waarden van de afzonderlijke vormgevingsdisciplines zijn sterker dan de identiteit van het instituut. Dat verklaart dat er binnen de meeste kunstacademies – ondanks de veelvuldig beleden wens van directeuren hiervoor – nauwelijks sprake is van interdisciplinaire samenwerking.
2. De gehanteerde kunstenaarstypologie met de drie onderscheiden typen van de *afhankelijke*, de *gedistantieerde* en de *professionele* kunstenaar is bruikbaar gebleken voor een onderzoek naar de rol van theorie binnen het Nederlandse vormgevingsonderwijs. Juist deze typologie – gebaseerd op de relatie tussen kunstenaar en zijn publiek – laat zien dat theorievorming en het expliciteren van kennis en ervaring niet slechts een cognitieve activiteit is, maar een sociale handeling inherent aan de professionalisering van een vakdiscipline.
3. De huidige theoretische geschriften over *artistic research* kunnen beschouwd worden als de zeventiende-eeuwse kunsttraktaten van onze tijd. De auteurs streven immers een vergelijkbaar doel na: de emancipatie van de kunstenaar tot erkend wetenschapper. In de zeventiende eeuw betrof het een emancipatie van de afhankelijke ambachtsman tot een kunstenaar die mag toetreden tot de *artes liberales*. In de eenentwintigste eeuw betreft het de emancipatie van de gedistantieerde kunstenaar tot een kunstenaar die mag toetreden tot de universitaire wetenschap. Maar evenals bij de oude kunsttraktaten is het bij het theoretisch discours over *artistic research* zeer twijfelachtig of deze een essentiële bijdrage levert aan de kunstproductie zelf.
4. Van de onderzochte ontwerpdisciplines kent vooral het grafisch ontwerpen een lange en uitgebreide traditie van instrumentele en discursieve theorievorming. Dit is te verklaren uit het feit dat het grafisch ontwerpen, meer dan product- en modevormgeving, zich al veel langer verhoudt tot industriële productiewijzen en tot de relatie met een (lezers)publiek. Conform de theoretische inzichten van Van der Tas heeft deze vroegtijdige *professionele* relatie tussen kunstenaar en publiek, het vakgebied behoed voor een dominantie van het *gedistantieerde* kunstenaarstype.
5. De dominantie van het gedistantieerde kunstenaarstype aan veel kunstacademies in de jaren zeventig en tachtig, heeft veel vormen van discursieve theorie zoals 'de leer van het ornament', 'vormgrammatica', 'de theorie van het schrift', 'visuele retorica' en 'de morfologie van de vorm' ten onrechte naar de achtergrond verdrongen. Deze vormen van theorie bevatten nog steeds elementen en spelregels die van waarde zijn voor de actuele ontwerppraktijk. Ze vormen de *body of knowledge* waarop het professioneel ontwerperschap is gebouwd en waartoe iedere ontwerpstudent zich dient te verhouden.

Stellingen

Stellingen die betrekking hebben op het vakgebied van het onderwerp van het proefschrift

1. Kunstgeschiedenis is een van de weinige theorievakken die alle studenten moesten volgen aan de Nederlandse kunstacademies in de twintigste eeuw. Toch heeft de kennis die via dit vak werd ingebracht altijd een dubieuze status gehad. Het was 'tendentieuze voorlichting op onsolide basis' (Gerrit Kiljan) of een vorm van 'mystificatie' omdat 'een geprivilegieerde minderheid ernaar streeft een geschiedenis te verzinnen, die achteraf de rol van de heersende klassen kan rechtvaardigen' (John Berger). Maar de oorzaak van de dubieuze status is waarschijnlijk prozaïscher: het kunstgeschiedenis-onderwijs wordt teveel gedomineerd door de traditionele kunstdisciplines schilder- en beeldhouwkunst en architectuur en door het perspectief van de kunstbesouwer. Het vak zou aan kracht winnen als er meer aandacht zou zijn voor de toegepaste kunstdisciplines (immers het grootste deel van de kunstopleidingen in Nederland) en voor de kennis en betekenis van het produceren van kunst en vormgeving.
2. Wetenschappelijke kunsthistorische studies naar het moderne Nederlandse kunst- en ontwerp- onderwijs zijn beperkt. De geschiedschrijving ervan wordt voor een belangrijk deel overgelaten aan het kunst- onderwijs zelf. Deze ontbeert echter theoretische uitgangspunten: het zijn vaak beschrijvende, historische studies die hagiografische trekjes vertonen. De traditionele kunsthistorische wetenschap weet met haar sterk op het kunstobject gerichte benadering, nauwelijks raad met dit onderzoek.
3. Zowel de kunsthistorische als sociologische studies naar het Nederlandse kunst- onderwijs worden – impliciet of expliciet – gedomineerd door de aandacht voor de autonome beeldende kunsten. Dit staat in geen verhouding tot het aantoonbare belang van de toegepaste kunsten binnen het kunst- (nijverheids-)onderwijs. Blijkbaar heeft de omwenteling die zich binnen het internationale kunst- onderwijs aan het begin van de twintigste eeuw voltrok – en die tot doel had niet langer gedistantieerde kunstenaar maar professionele ontwerpers op te leiden – geen effect gehad op de wetenschappelijke geschiedschrijving van het Nederlandse kunst- onderwijs en is mogelijk daarmee mede verantwoordelijk voor de onjuiste beeldvorming ervan.
4. Het promotiereglement van de Universiteit Leiden kent een niet objectief toetsbaar en naar mijn oordeel ondeugdelijk artikel, te weten artikel 13.6. Hierin wordt gesteld dat bij een promotie op het gebied van de kunsten de promovendus naast een proefschrift een artistiek werk van 'hoog niveau' levert. Naast dat het oordeel 'hoog niveau' wetenschappelijk niet te toetsen is, impliceert het artikel dat een goed (artistiek) onderzoek een artistiek werk van hoog niveau vereist. Hiermee wordt een belangrijk kenmerk van een goede wetenschapsbeoefening ter discussie gesteld, namelijk dat goed onderzoek mede gebaseerd kan zijn op mislukte (artistieke) resultaten.

Stellingen die betrekking hebben op een onderwerp naar eigen keuze

1. De meest relevante inzichten om het probleem van dyslexie aan te pakken bij jonge kinderen, komen niet van orthopedagogen, psychologen, remedial teachers of logopedisten, maar van typografen als Gerrit Noordzij met hun kennis van het schrift en ervaring met kalligrafie.

Stellingen

2. Dat ik is als kunsthistoricus al meer dan 30 jaar gelukkig samenleef met een arts, heeft te maken met het huwelijk dat al vroegtijdig werd gesloten tussen kunst en geneeskunde. De vele overeenkomsten die vanaf de 13de eeuw zijn te traceren voor hun opleiding en beroepsuitoefening, hebben allemaal te maken met de erkenning dat artsen en kunstenaars alleen goed functioneren indien ze voldoende theoretische scholing en praktijkervaring hebben. Kunstenaars en artsen hanteren een 'inductieve' levenswijze: zij zijn doordrongen van het besef dat elk theoretisch concept (over gelukkig samenleven) slechts waarde heeft als het is gebaseerd op en bijgesteld wordt naar aanleiding van dagelijkse praktijkervaringen.